

Identifying and Analyzing Effective Cultural Drivers of Development in the South Khorasan Province: The Components of Public Culture in Focus

Vahid Kiani¹

Javad Mikaniki²

Amin Fanoodi³

Received: 21/12/2022

Accepted: 14/3/2023

Introduction

Clark (2006) argues that wherever there is a successful development experience, there is also a specific culture that has a unique way of viewing humans, the world, human activity, noble work, and human mission on Earth. Southern Khorasan province is considered one of the least developed provinces in Iran, and there is a variety of opinions and views about the causes of this underdevelopment. While underdevelopment can be attributed to a variety of political, economic, and geographic factors, this research aims to investigate the role of culture in shaping underdevelopment by evaluating and measuring the role of dominant public cultural components in Southern Khorasan province. In essence, this research seeks to identify the key public cultural drivers that either hinder or support the province's development process. To achieve this goal, the following three key questions will be addressed to some extent based on the information collected during the survey:

- What are the most important public cultural characteristics of Southern Khorasan that favor and promote development?
- What are the most important public cultural characteristics of Southern Khorasan that hinder development?

To what extent have the province's cultural capacities been used to promote development in Southern Khorasan?

Methods

This applied, descriptive-analytical research used a mixed-methods approach, including literature review, library research, and survey. The target population was experts on culture and development. The Cochran formula was used to estimate the sample size, which was determined to be 30. A simple random sampling method was used to select the sample. A researcher-made questionnaire was used to collect data. The questionnaire was first validated by a group of experts ($n = 8$). Cronbach's alpha coefficient was then used to assess the reliability of the questionnaire, which yielded

---

1. Assistant Professor of Political Geography, University of Birjand, Iran (Corresponding Author), vkiani@birjand.ac.ir
2. Associate Professor of Rural Geography, University of Birjand, Iran
3. MA in Political Geography, University of Birjand, Iran

values of 0.78 and 0.89 for the characteristics of general culture in favor of development and as an obstacle to development, respectively. Once the questionnaires were distributed and collected, appropriate descriptive and inferential statistics (group t-test and Friedman test) were used to analyze the data and test the hypotheses. All statistical analyses were performed using SPSS version 23 software.

Findings

The first and second questions were exploratory in nature and aimed to identify the cultural features and characteristics that support or hinder the development of the public culture. The data were collected from the elites and the survey respondents. The results showed that the top 10 traits and features of a public culture that fosters development were, in order of priority: 1. History of education and training regarding public culture, 2. The spirit of tolerance and acceptance (interaction between Shi'ite and Sunni), 3. Respect for the social order and the rights of others, 4. High sense of responsibility among the people, 5. Collective spirit for the development of the province, 6. Mutual respect and hospitality, 7. Self-governance of the people of the province, 8. The role of professional commitment or conscientiousness, 9. Observance of citizenship rights in the province, and 10. Adherence to customs and traditions.

The results of the second question showed that the 10 most important features and characteristics of a public culture that impedes development were, in order of priority: 1. People's local biases, 2. Tendency to save and reluctance to invest in construction and development projects, 3. People's preference for non-native managers, 4. Excessive complacency of the people of the province, 5. Conservatism and caution (political caution), 6. Factional and group thinking, 7. Culture of confrontation and excessive compliments in the province, 8. Localism, 9. Law-abiding spirit, and 10. People's lack of political knowledge and awareness.

Discussion

The research results and findings show that: 1. The history of education and training in the field of public culture, 2. The spirit of tolerance and acceptance (interaction between Shia and Sunni), 3. Respect for the social order and the rights of others, and 4. High sense of responsibility among the people are some of the most important aspects of public culture in Southern Khorasan province that support and promote development. The greatest treasures of Southern Khorasan province are not only saffron, barberry, and jujube, but also "culture and politeness" of its people. However, along with the favorable factors for development, there are some aspects of public culture in the province that hinder development, one of the most important of which is people's local prejudices. Local prejudices refer to a situation where people's view of development is more based on their own interests than on the real needs of different geographical areas (a macro view of the province's issues), resulting in bargaining and rent-seeking or people's excessive attachment to a place (a partial and local view) that leads to unequal distribution of facilities, services, and resources in the territory. The second aspect of public culture that acts as a barrier to

development in the province is the tendency to save and the reluctance to invest in construction and development projects. The third influential aspect as a barrier to development in the field of public culture is people's preference for non-native managers in South Khorasan province. Also, the factors of excessive complacency of the people of the province and conservatism and caution (political caution) play a role as the fourth and fifth factors of underdevelopment of the province from the perspective of public culture.

Keywords: Culture; Development; Underdevelopment; Cultural Characteristics; South Khorasan.

References

- Ahmadian, M. A. (1995). *Joghrafiaye shahrestan-e Birjand* [Geography of Birjand city]. Mashhad: Astan Quds Razavi Publishing House. [In Persian]
- Akhtar, M. (2004). *Sarzamin-e talaye sorkh* [The land of red gold]. Tehran: Arad Nagar Designers Company. [In Persian]
- Babaei Fard, A. (2010). *Tose'eh farhangi va tose'eh ejtma'i dar Iran* [Cultural development and social development in Iran]. *Social Welfare Quarterly*, 10(37), 7-56. [In Persian]
- Barfi, M. (2013). *Simaye shaykhin dar ayene-ye she'r-e Farsi* [Sheikhin's image in the mirror of Persian poetry]. Tehran: Moalef. [In Persian]
- Carmines, E., & D'Amico, N. (2015). The new look in political ideology research. *Annual Review of Political Science*, 18(1), 205-216.
- Clark, D. A. (2006). *The Elgar companion to development studies*. University of Manchester: Brooks World Poverty Institute.
- Collier, P. (2017). Culture, politics, and economic development. *Annual Review of Political Science*, 20(3), 111-125.
- Goharipour, M. (2009). Ma'na va mafhoom-e farhang-e omumi dar parto-ye mafhoom-e jahane momken [The meaning and concept of public culture in the light of the concept of possible worlds]. *Cultural Research Journal*, 10(7), 137-172. [In Persian]
- Guiso, L., Paola, S., & Luigi, Z. (2006). Does culture affect economic outcomes? *Journal of Economic Perspectives*, 20(2), 23-48.
- Heydari, A. (2000). *Zafe farhang-e eqtesadi va ta'sir-e an bar tose'eh eqtesadi dar keshvarha-ye tose'eh-niyaftah ba ta'kid bar Iran* [The weakness of economic culture and its impact on economic development in developing countries with an emphasis on Iran] (Unpublished master's thesis). Central Tehran Islamic Azad University. [In Persian]
- Keller, H. (2020). Culture and social development. In *Oxford research encyclopedia of psychology*. Oxford University Press.
- Leftwich, A. (2003). *Democracy and development* (A. A. Qalian & A. Khakbaz, Trans.). New Design. (Original work published 2003).
- Lopez-Claros, A., & Perotti, V. (2014). *Does culture matter for development?* Policy Research Working Paper Series (No. 7092). The World Bank.
- Marana, M. (2010). Culture and development evolution and prospects. In M. Mancisidor, O. Andueza, T. Anuzita, L. Vega, M. Hernando, L. Moreno, N. Uribe & R. Iñiguez (Eds.), *UNESCO Etxea. Working Papers* (No. 1). UNESCO Center of the Basque Country.
- Moghtadai, A., & Rai, K. (2012). Shoraye farhang-e omumi va ta'sire mosavabehay-e an bar siyastgozari va barnamerizi-e farhangi [Council of Public Culture and the effect of its resolutions on policy making and cultural planning]. *Quarterly Journal of Communication Culture Studies*, 14(55), 57-93. [In Persian]

- Moheb Hosseini, M. (2013). *Naghsh-e va jayegah-e farhang dar tose'e-ye payedar* [The role and position of culture in sustainable development]. Tehran: Iranian Anthropological Association. [In Persian]
- Musapour, N. (1997). Farhang-e omumi, shivahaye bahgesht [Public Culture, The Ways of Heaven]. *General Culture Quarterly*, 24(13), 106-130. [In Persian]
- Mustawfi, M. b. N. b. A. B. (1957). *Nazheh-ul-Qulob*. (M. Debirsiaghi, Ed.). Tehran: Donyae Ketab. [In Persian]
- Naghash, S. (2021). *Barrasi-ye 'avamel-e mo'th'er bar tose'e-ye naaftagi-ye khorasan-e jonubi (sal-ha-ye morad-e motale'e: 1397-1383)* [Investigation of factors affecting the underdevelopment of South Khorasan (study years: 2004-2018)] (Unpublished master's thesis). University of Birjand, Iran. [In Persian]
- Odarkhani, M., Pourghasem Mianji, M., & Behbahani, Z. (2012). Naqsh-e farhang-e ta'amol va hamzisti dar erteqa-ye farhang-e 'omumi-ye shahrivandan (Motale'e-ye mardi: mantaghe-ye 3 tehran) [The role of the culture of interaction and coexistence in promoting the public culture of citizens: A Case study of region 3 of Tehran]. [Paper Presentation]. The First National Conference on Geography, Urban Planning and Sustainable Development. University of Tehran, Iran. [In Persian]
- Oyekola, I. A. (2018). Culture and globalisation. In O. A. Ogunbameru, A. L. Adisa, & D. S. Adekeye (Eds.), *Cross-cultural management: A Multi-Disciplinary Approach* (pp. 81-102). Osun State: Obafemi Awolowo University Press.
- Raj, K. (2004). Is there really a relationship between culture and development. *Anthropologist*, 1(6), 37-43.
- Sabbaghpour, A. A. (2006). Tose'e-ye farhangi va sakhtar-e farhangi-ye Iran [Cultural development and cultural structure of Iran]. *Strategy Quarterly*, 1(42), 41-65. [In Persian]
- Studies of the Land Use Plan of South Khorasan province (2014). Birjand: South Khorasan Governorate, Deputy for Development, Management and Human Development. [In Persian]
- Taghvai, M., & Ghaed Rahmati, S. (2006). Tahlil-e shakhes-ha-ye tose'e-ye farhangi-ye ostan-ha-ye keshvar [Analysis of cultural development indicators of the country's provinces]. *Regional Geography and Development Quarterly*, 4(7), 117-132. [In Persian]
- Teng, F., Quoquab, F., Hussin, N., & Mohammad, J. (2016). Re-defining sustainable development values and its facets based on developing country perspective. *Journal of Advances in Humanities and Social Sciences*, 1(2), 1-13.
- Todaro, M. (1987). *Economic development in the third world*. (G. A. Farjadi, Trans. 5th ed.) Tehran: Publications of the Ministry of Planning and Budget.
- Vaggi, G. (2018). Towards a broader definition of development. In M. Nussbaum & C. Sunstein (Eds.), *The global justice reader* (pp. 25-49). New York: Springer.
- Vossoughi, M., Aram, H., & Salmani, G. (2012). Barrasi-ye mavane'-e sakhtari dar jahat-e sheklgiri va erteqa-ye tose'e-ye farhangi dar Iran, chalesh-ha va rahkar-ha [Investigating the structural barriers to the formation and promotion of cultural

development in Iran, challenges and solutions]. *Iranian Social Development Studies Quarterly*, 4(3), 81-96. [In Persian]

- Ziari, K. (1999). *Osul va ravesh-ha-ye barnamerizi-ye mantaghe'i* [Regional planning principles and methods]. Yazd: Yazd University Press. [In Persian].

مقاله علمی - پژوهشی

شناسایی و تحلیل پیشران‌های فرهنگی مؤثر در توسعه استان خراسان جنوبی با تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگ عمومی

وحید کیانی^۱جواد مکانیکی^۲امین فنودی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۳

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ۱۷، شماره ۳

http://www.farhangekhorasan.ir/article_168487.html

چکیده

پیشرفت و توسعه، حاصل یک نگرش خاص به عالم است و بدون ایجاد این نگرش خاص، پیشرفت و ترقی ممکن نیست و این نگرش خاص بیانگر لزوم وجود یک «فرهنگ مناسب» برای توسعه است؛ بنابراین عامل فرهنگ از جایگاه ویژه‌ای در توسعه برخوردار است و بی‌توجهی یا کم‌توجهی به آن، تمام برنامه‌های توسعه را با ناکامی مواجه خواهد ساخت؛ از این‌رو، مهم‌ترین هدف پژوهش حاضر عبارت است از شناخت، ارزیابی و سنجش مؤلفه‌ها و خصیصه‌های فرهنگی مؤثر در توسعه خراسان جنوبی که در فرایند توسعه، به آن توجه نشده است. پژوهش بر مبنای هدف، از نوع کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش، از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات، روش‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و پیمایشی است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری استفاده شد. به این منظور ۲۴۰ پرسشنامه بین افراد و نخبگان استان خراسان جنوبی توزیع شده است. نتایج و یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که مهم‌ترین خصیصه‌های فرهنگی موافق توسعه در استان، به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: سابقه تعلیم و تربیت و آموزش در عرصه فرهنگ عمومی، روحیه مسامحه و مدارا،

۱. استادیار جغرافیای سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، نویسنده مسئول

vkiani@birjand.ac.ir

۲. دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند

javadmikaniki@birjand.ac.ir

aminfanoodi@birjand.ac.ir

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه بیرجند

مسئولیت‌پذیری بالای مردم، روحیه جمعی، تعهد و وجدان کاری، رعایت حقوق شهروندی، ولایت‌مداری و مهم‌ترین خصیصه‌هایی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: تعصبات مکانی مردم، علاقه مردم به مدیران غیربومی، محافظه‌کاربودن، قناعت‌پیشگی، بومی‌گرایی، روحیه قانون‌گریزی، نداشتن دانش و آگاهی سیاسی مردم. در پایان برای بررسی سطح بهره‌برداری خصیصه‌های فرهنگی به منظور توسعه استان از آزمون t تک گروهی استفاده شد و این نتیجه استنباط شد که سطح بهره‌برداری از خصیصه‌های فرهنگی در استان خراسان جنوبی در جهت توسعه، در سطح متوسط است و در سطح بالا و مطلوب نیست.

واژه‌های کلیدی: پیشران‌های فرهنگی، فرهنگ عمومی، توسعه، توسعه‌نیافتگی، خراسان جنوبی.

مقدمه

بیشتر صاحب‌نظران بر این نکته اتفاق نظر دارند که توسعه، تحولی است که تمام جنبه‌های زندگی بشری را در برمی‌گیرد. درباره ماهیت و تعریف توسعه اختلاف‌نظر چندانی وجود ندارد؛ اما درباره شیوه‌های دست‌یافتن به آن، وسایل و ابزارها، عناصر تشکیل‌دهنده و تقدم‌وتأخر این عناصر، تفاوت دیدگاه‌ها کاملاً مشهود است. توسعه و عوامل ارتقادهنده آن، از همان آغاز، نگرانی اصلی صاحب‌نظران بوده است. فرهنگ با معنای چندگانه و پیچیده‌اش در بین عوامل غیراقتصادی مؤثر در توسعه، اهمیت ویژه‌ای دارد. مطالعات نشان می‌دهد هرچا تجربه موفقی از توسعه وجود دارد یک فرهنگ مشخص مشاهده می‌شود که این فرهنگ مشخص، نوع نگاه ویژه‌ای به انسان، جهان، فعالیت انسان، کار شرافتمندانه و رسالت انسان در روی زمین دارد (Clark, 2006: 378).

همزمان با گسترش ابعاد مفهوم توسعه، دانشمندان در بررسی علل توسعه‌یافتگی، دامنه مطالعات خود را هم بر عوامل اقتصادی همچون رشد اقتصادی و درآمد و هم عوامل غیراقتصادی همچون عوامل فرهنگی و اجتماعی گسترش دادند. در بین عوامل غیراقتصادی، فرهنگ اهمیت ویژه‌ای دارد؛ نخست به‌دلیل گستردگی مفهوم فرهنگ، وقتی به‌عنوان مجموعه‌ای نسبتاً ثابت و همگون از برنامه‌های ذهنی (طبقه‌بندی‌ها، چهارچوب‌ها، تصاویر، ارزش‌ها، هنجارها و ...) مشترک بین اعضای جامعه در نظر گرفته می‌شود؛ دوم به این دلیل که در تمام تجربه‌های موفق توسعه که در حال حاضر تجربیات عملی و یافته‌های نظری آن‌ها در دسترس قرار دارد، یک نکته مشترک وجود

دارد و آن این است که ما پشت سر همه این تحولات فرهنگ مشخصی را مشاهده می‌کنیم (همان: ۳۸۱).

استان خراسان جنوبی به‌عنوان یکی از استان‌های کمتر توسعه‌یافته در جغرافیای سیاسی ایران مطرح است و در زمینه علل این توسعه‌نیافتگی نظرات و دیدگاه‌های گوناگونی مطرح می‌شود. برخی عوامل سیاسی، برخی عوامل اقتصادی و برخی نیز عوامل جغرافیایی را در توسعه‌نیافتگی دخیل می‌دانند. پژوهش حاضر در تلاش است تا نقش فرهنگ را در شکل‌گیری توسعه‌نیافتگی استان مورد بررسی قرار دهد و در این زمینه نقش مؤلفه‌های فرهنگ عمومی غالب در استان خراسان جنوبی را بر توسعه‌نیافتگی آن مورد ارزیابی و سنجش قرار داده است. درحقیقت، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی پیشران‌های کلیدی فرهنگ عمومی که در روند توسعه استان به‌عنوان مانع یا موافق و همسو عمل می‌کنند، است که در ادامه به تحلیل آن پرداخته خواهد شد. برای رسیدن به این هدف سه سؤال اصلی مطرح است که در ادامه تلاش خواهد شد تا با توجه به اطلاعات گردآوری‌شده که از طریق پیمایشی به دست آمده است، تا حدودی به آن‌ها پاسخ داده شود:

۱. مهم‌ترین خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی خراسان جنوبی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، کدام‌اند؟
۲. مهم‌ترین خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی خراسان جنوبی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، کدام‌اند؟
۳. تا چه اندازه قابلیت‌های فرهنگی استان در جهت توسعه خراسان جنوبی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است؟

۲. مبانی نظری؛ فرهنگ و فرهنگ عمومی؛ پیشرانی کلیدی در توسعه جوامع

۱.۲. رابطه فرهنگ و توسعه

فرهنگ، شامل مجموعه‌ای از اشکال متمایز مادی، روانی، عقلانی و احساسی است؛ بر این مبنا، فرهنگ نه تنها شامل هنر و ادبیات؛ بلکه مشتمل بر شیوه‌های زندگی و استمرار آن در زمان، حقوق بنیادین انسان‌ها، نظام‌های ارزشی، سنت‌ها و اعتقادات نیز می‌شود. فرهنگ به صورت کلی شامل دو بخش میراث فرهنگی مادی و فرهنگ غیرمادی است. «میراث فرهنگی مادی، شاهد مادی یک فرهنگ است که از طریق اشیاء، معماری و همه آثار ملموس فرهنگی تجلی می‌یابد و میراث فرهنگی غیرمادی، مجموعه‌ای از رسوم، دانش‌ها و بازنمودهایی است که این امکان را برای افراد و اجتماعات به وجود می‌آورد تا خود را از طریق نظامی از ارزش‌ها و هنجارها بیان کنند» (محب حسینی، ۱۳۹۲: ۵).

تعاریف متعدد و بعضاً متقاطع از توسعه سبب شده است که این مفهوم همچنان جایگاه خود را در محافل علمی حفظ کند؛ به طوری که در دهه‌های اخیر، مفهوم توسعه دستخوش تغییرات بسیاری شده است. اغلب نظریاتی که در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ میلادی مطرح شده است، توسعه را به عنوان دستیابی به میزان بالای نرخ رشد اقتصادی معرفی کرده‌اند (تودارو، ۱۳۶۶: ۱۷). در دهه ۱۹۷۰، با انتقاد از این نظریه‌ها، مفهوم توسعه به کاهش یا از میان رفتن فقر، بیکاری، نابرابری و تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی گرایش پیدا کرد؛ از این رو تا مدت‌ها توسعه مقوله‌ای صرفاً اقتصادی تلقی می‌شد و کشورهای مختلف تنها از این جنبه به آن توجه می‌کردند؛ به عبارتی، پیشرفت اقتصادی، یگانه ملاک توسعه هر جامعه قلمداد می‌شد و تصور غالب، این بود که می‌توان به مدد الگوهای مختلف توسعه اقتصادی، رشد تکنولوژی، انباشت ثروت و مواردی از این قبیل، به اهداف یک جامعه توسعه یافته نائل آمد؛ اما به تدریج نگاه یک‌سویه به توسعه و تأکید بیش از حد بر مسائل اقتصادی، باعث بروز مشکلاتی در عرصه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی برای کشورهای پیشرفته شد. از سوی دیگر، استفاده از این الوی توسعه، توسط برخی کشورها، به طور ناآگاهانه، بر توسعه هماهنگ این کشورها اثراتی منفی گذاشت. یکی از انتقادات اصلی به تفسیر توسعه به عنوان رشد اقتصادی، این است که رشد اقتصادی تنها به یکی از ابعاد وجود انسان می‌پردازد؛ از این رو، در سال‌های اخیر، شاخص‌های جدیدتری برای در نظر گرفتن جنبه‌های

پیچیده توسعه انسانی لحاظ شده است (لفت‌ویچ، ۱۳۸۲: ۶۹). در مبانی جدید توسعه، راه ورود انسان و جنبه‌های زندگی او در نظر گرفته شد و کارشناسان به این نتیجه رسیدند که محتوای اصلی آن، تأمین نیازهای اساسی و بهبودبخشیدن به شرایط زندگی افراد و جامعه است (زیاری، ۱۳۷۸: ۹۴).

۲.۲. تعریف و ماهیت توسعه

توسعه در یک مفهوم ساده به معنای بهترکردن زندگی برای همه است. با در نظر گرفتن سطح نابرابری در سرتاسر جهان، زندگی بهتر برای بسیاری از افراد (به‌خصوص در تأمین نیازهای اولیه مانند غذا، سرپناه، پوشاک، آموزش، سلامت، کرامت، احترام و...) به اندازه کافی معنا می‌یابد و برای برخی دیگر، به معنای مصرف انبوه و افسارگسیخته است. به‌طور کلی، توسعه به‌صورت کمی (مانند افزایش تولید ناخالص داخلی و تعداد بیشتر کاربران تلفن همراه، اینترنت و...) و کیفی (مانند بهبود رفاه مردم و افزایش دسترسی به امکانات زیرساختی، از جمله برای اقشار آسیب‌پذیر) مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌گیرد. در مطالعات دانشگاهی ایده توسعه با توجه به ماهیت چندرشته‌ای آن، همواره یکی از موضوعات داغ و مهم به‌شمار می‌رود. با این حال به نظر می‌رسد در کشورهای در حال توسعه بین نویسندگان، محققان و صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان اتفاق نظری در مورد مفهوم توسعه هنوز شکل نگرفته است (Teng, et al., 2016: 7)؛ با وجود این به نظر واگی (Vaggi, 2018: 32)، مفهوم توسعه به سه معنای اصلی به کار می‌رود: ۱. به‌عنوان یک حالت برای ارزیابی و سنجش یک جامعه ایدئال؛ ۲. به‌عنوان چرخه‌ای از تغییرات اجتماعی که جوامع را در دوره‌های زمانی طولانی متحول می‌کند و ۳. در نهایت به‌عنوان تلاش‌های هماهنگ برای تقویت نهادهای مختلف از جمله دولت‌ها، انواع سازمان‌ها، گروه‌ها و جنبش‌های اجتماعی؛ بنابراین توسعه دارای معانی متعددی است و به همین خاطر ایدئولوژی‌های سیاسی مختلف، مفاهیم متفاوتی از جامعه ایده آل خود ترسیم می‌کنند. با همه این تفاسیر، توسعه در دنیای امروز مقوله‌ای تک‌بعدی نیست و صرفاً به بعد اقتصادی خلاصه نمی‌شود. توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی و... از ابعاد گوناگون توسعه هستند که باید به‌طور همزمان، هدفمند و یکپارچه مورد توجه قرار گیرند. نکته حائز اهمیت در این میان مربوط به مقوله فرهنگ است.

در حقیقت برای تحقق توسعه در تمامی ابعادی که پیشتر به آن اشاره شد، باید از گفتمان، بستر و نرم‌افزار خاصی بهره گرفت که فرهنگ و انگاره‌های آن نقش بسزایی در موفقیت روند توسعه دارا هستند. در ادامه به نقش فرهنگ در توسعه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اشاره خواهد شد.

۳.۲. فرهنگ و توسعه اجتماعی (پایداری اجتماعی)

پایداری اجتماعی که قبلاً به‌عنوان توسعه اجتماعی شناخته می‌شد، همه‌چیز در مورد ایجاد جوامع فراگیر و انعطاف‌پذیر است که در آن صدای مردم، از جمله قشر آسیب‌پذیر، شنیده می‌شود و به آن پاسخ داده می‌شود. این امر با حذف موانعی که افراد را از مشارکت کامل در جامعه بازمی‌دارد، ایجاد فرصت‌های اجتماعی برای همه (هم امروز و هم فردا) و افزایش رشد فراگیر بدون توجه به جنسیت، سن، مذهب، نژاد، قومیت یا ناتوانی افراد، به دست می‌آید. مسئولیت دست‌یابی به پایداری اجتماعی در سرتاسر جهان، با مشارکت بازیگران دولتی، غیردولتی، اعضای جامعه و شهروندان هر ملتی است؛ بنابراین نقش فرهنگ در دست‌یابی به پایداری اجتماعی ضروری می‌شود.

انسان موجودی اجتماعی است و خود را به شکل‌های مختلف گروه‌های اجتماعی سازمان‌دهی می‌کند؛ مانند ملت‌های درون کشورها. در این سازمان‌ها، انسان‌ها به طرق مختلف کار می‌کنند، تجارت می‌کنند، سرگرم می‌شوند، تولیدمثل می‌کنند و ارتباط برقرار می‌کنند. حفظ این ویژگی‌های فرهنگی در یک دوره زمانی از طریق اجتماعی شدن امکان‌پذیر می‌شود. در مقایسه با گونه‌های دیگر، اجتماعی‌شدن انسان با پیشرفت‌های اجتماعی و سازمانی سیستماتیک در طول زمان ترکیب می‌شود؛ بنابراین، الگوی جامعه بشری از مکانی به مکان دیگر، از عصری به عصر دیگر و از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است و در نتیجه چهارچوبی بسیار پیچیده و پویا برای دنیای اجتماعی ایجاد می‌کند که همه در آن متولد می‌شوند. محیط اجتماعی و فرهنگی که هرکس در آن قرار می‌گیرد، شامل خانواده، مدارس، طبقه اجتماعی، جوامع، زبان، مذهب، گروه‌های مذهبی و قوانین و مقررات ضمنی و صریح و بسیاری دیگر است (Oyekola, 2018: 86). این محیط‌ها همچنین به نحوه تفکر، کنش و واکنش مردم شکل می‌دهند. در واقع، الگوهای رفتاری تحت تأثیر الگوی فرهنگی (مانند الگوهای گفتار، زبان بدن و احساسات) چنان عمیقاً در ذهن انسان ریشه

دارند که اغلب بدون آگاهی کامل از آن‌ها عمل می‌کنند (Keller, 2020: 1)؛ از این‌رو این محیط‌ها هستند که برای برخی فرصت ایجاد می‌کنند و درعین‌حال برای برخی دیگر موانعی ایجاد می‌کنند و در نتیجه فرصت دست‌یابی به توسعه و پایداری اجتماعی را محدود می‌کنند. در سال‌های اخیر، این ایده که بُعد فرهنگی باید در برنامه‌ها و اقدامات توسعه لحاظ شود، به‌طور عمومی پذیرفته شده است؛ بنابراین با توجه به اولویت توسعه انسانی در بیشتر مدل‌های توسعه اقتصادی، فرهنگ به‌عنوان عنصر اساسی توسعه لحاظ شده است (Marana, 2010: 3). فرهنگ یک متغیر بسیار مهم در دگرگونی‌های اجتماعی است؛ در نتیجه، تحقق توسعه فرهنگی پیش شرط بنیادی توسعه اجتماعی است (بابایی فرد، ۱۳۸۹: ۱۴). بین توسعه و فرهنگ، رابطه وجود دارد؛ زیرا این تفکر که فعالیت توسعه‌ای اگر در فرهنگ مردم ریشه نداشته باشد، موفق خواهد شد غیرمنطقی است. بدون شک هیچ جامعه‌ای در خلأ نیست؛ بنابراین، الگوهای فرهنگی موجود افراد تعیین می‌کند که آیا و تا چه حدی جامعه تغییر را می‌پذیرد و یا رد می‌کند (Raj, 2004: 39).

۴.۲. فرهنگ و توسعه اقتصادی

اقتصاددانان تمایل دارند فرهنگ را به‌طور محدود به «باورها و ارزش‌های مشترکی که از نسلی به نسل دیگر از طریق گروه‌های قومی، مذهبی و اجتماعی منتقل می‌شود» توصیف کنند (Guiso, Paoa & Luigi, 2006: 31). این تعریف یا رویکرد از فرهنگ اساساً با تمرکز بر جنبه‌های فرهنگی ثابت در طول زمان قرار دارد. اسکوپین^۱ (2019: 17) معتقد است جامعه یک سیستم اجتماعی است و این سیستم اجتماعی یک میراث نیست که از نیاکان به نسل‌های جدید رسیده باشد؛ بلکه نتیجه یادگیری و آموزش است و بدون امر آموزش و فرهنگ‌سازی درست به دست فراموشی سپرده خواهد شد. به همین ترتیب، کولیر^۲ (2017: 118) فرهنگ را «ساختن یک زرادخانه یا جعبه‌ابزار» می‌داند که مردم برای تدوین استراتژی‌های اقتصادی از آن استفاده می‌کنند. علاوه بر این، برای ایجاد مشاغل سبز، کاهش فقر، تاب‌آوری شهرها، تضمین دسترسی ایمن به آب و غذا، حفظ منابع طبیعی و بهبود سازگاری جوامع در مواجهه با مشکلات، به فرهنگ

---

1. Scupin
2. Collier

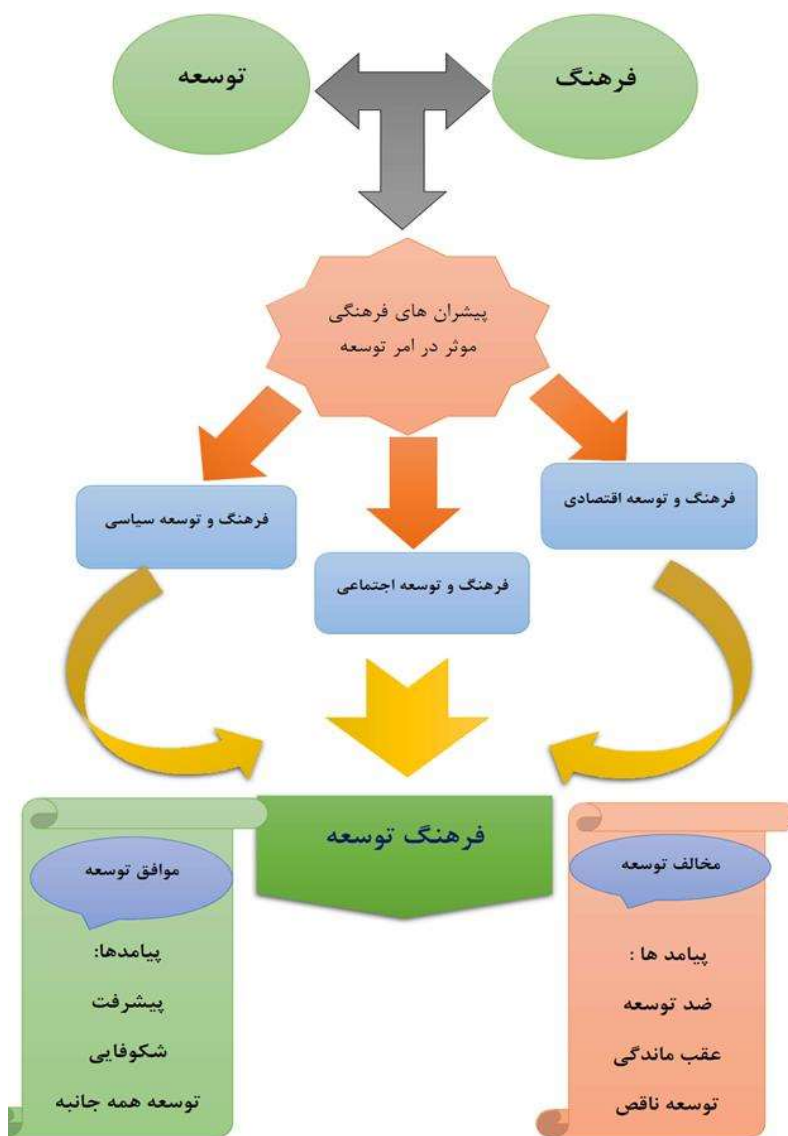
یا بهتر بگوییم فرهنگ عمومی خاصی نیاز است. درحقیقت، در دنیای امروز استراتژی‌های توسعه بیش‌ازپیش با مقوله فرهنگ عجین شده‌اند و بدون عامل فرهنگ راه بسیار سخت و دشواری پیش روی دولت‌ها و جوامع قرار خواهد داشت.

فرهنگ نقش مهمی در فهم و درک توسعه اقتصادی دارد؛ به‌عنوان مثال مردم کره جنوبی از صرفه‌جویی، سخت‌کوشی، سرمایه‌گذاری، آموزش، برنامه‌ریزی و انضباط حمایت می‌کنند که بر توانایی آن‌ها برای به‌حداکثر رساندن منابع موجود تأثیر می‌گذارد و همه این‌ها بر توسعه اقتصادی آن‌ها تأثیر می‌گذارد؛ از این‌رو، ارزش‌های کاری در هر فرهنگی میزان رشد و توسعه اقتصادی را تعیین می‌کند (Lopez-Claros & Perotti, 2014: 73). توسعه اقتصادی محصول فرهنگ یک کشور است که در یک دوره زمانی باور شده و توسعه‌یافته است؛ به‌عنوان مثال تشویق فقرا به توسعه مشاغل کوچک، دادن وام و کمک‌های بلاعوض به آن‌ها یا آموزش مهارت‌های تجاری به آن‌ها برای ریشه‌کن کردن فقر در دولت‌های درحال توسعه آفریقا ممکن است کمی بحث‌برانگیز و ناکافی باشد؛ زیرا ریشه‌کنی فقر مستلزم جهت‌دهی مجدد به مردم و انتقال ارزش‌ها و اصول فرهنگی (مانند سخت‌کوشی، صرفه‌جویی، کار، درستکاری و انضباط) است که هنجارهای «سنتی» موجود را تغییر می‌دهد و نتایج مثبتی را به همراه خواهد داشت؛ به‌عنوان مثال در بسیاری از جوامع آفریقایی، اعتقاد بر این است که تمام آنچه در یک روز به دست می‌آید، باید آن روز خرج شود و خداوند روزی روز بعد را خواهد رساند. چنین سیستم اعتقادی قابلیت ممانعت از رشد کسب‌وکار و در نتیجه رشد اقتصادی را دارد.

۵.۲. فرهنگ و توسعه سیاسی

توسعه سیاسی به‌طور کلی به پیشرفت در نهادها، ارزش‌ها و نگرش‌هایی اطلاق می‌شود که ساختار قدرت سیاسی یک جامعه را تشکیل می‌دهند. این امر مستلزم تغییر مثبت از مدیریت دولتی ناکارآمد و فاسد به سمت حکومت‌داری کارآمد، مؤثر و غیرفاسد است. معمولاً ظرفیت دولت‌ها برای بسیج و تخصیص منابع و تبدیل سیاست‌ها به اقدامات در زمانی که توسعه سیاسی وجود دارد افزایش می‌یابد. با این حال، توسعه نظام سیاسی در یک جامعه معین بدون ویژگی‌ها و ارزش‌های فرهنگی متناظر، امکان‌پذیر نیست. جامعه برای زندگی انسان بسیار مهم است؛

بنابراین نیاز به نهادهایی وجود دارد که بتوانند عملکرد جامعه را تضمین کنند. به همین دلیل فرهنگ و دولت، اصلی‌ترین نهادهایی هستند که جامعه را متحد نگه می‌دارند. در مقایسه، فرهنگ سنت‌ها و حکمت عملی را که از اجداد به ارث رسیده است، حفظ می‌کند؛ درحالی‌که دولت از قوانین برای سازمان‌دهی جامعه استفاده می‌کند؛ بنابراین هدف سیاست تضمین اتخاذ الگوی ایدئال در هر برهه از زمان برای مدیریت و اداره مردم و منابع یک جامعه برای ایمنی و رفاه آن جامعه است. به این ترتیب فرهنگ بر وضعیت روزمره جامعه و توسعه آن تأثیر می‌گذارد، ماهیت و شکل سیاست‌ها را تعیین می‌کند و آن‌ها را متحول می‌کند؛ بنابراین، فرهنگ در تعیین مسیری که سیاست باید طی کند، نقش حیاتی دارد. درحقیقت فرهنگ زیربنای شکل‌گیری و تنظیم هنجارهای اجتماعی است (Carmines & D' Amico, 2015: 211)؛ بنابراین، امر توسعه را از هر بُعدی که مورد کنکاش قرار دهید، از مقوله فرهنگ، گریزی نیست. درحقیقت فرهنگ نقش گرانیگاه و مرکز ثقل امر توسعه در دنیای امروز است و بدون مطالعه و بررسی فرهنگ و انگاره‌های فرهنگی حاکم بر یک جامعه، اصولاً نمی‌توان به مدل‌های توسعه موفق در آن جامعه دست‌یافت. در شکل ۱ چگونگی ارتباط فرهنگ و توسعه و تأثیر آن بر جوامع نشان داده شده است (شکل ۱).

شکل (۱) چارچوب مفهومی تحقیق

۳. پیشینه تحقیق

تاکنون مقالات و پژوهش‌های متعددی در حوزه فرهنگ و توسعه فرهنگی و فرهنگ عمومی نوشته شده است که به فراخور موضوع تحقیق در جدول ۱ به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

جدول (۱) پیشینه تحقیق

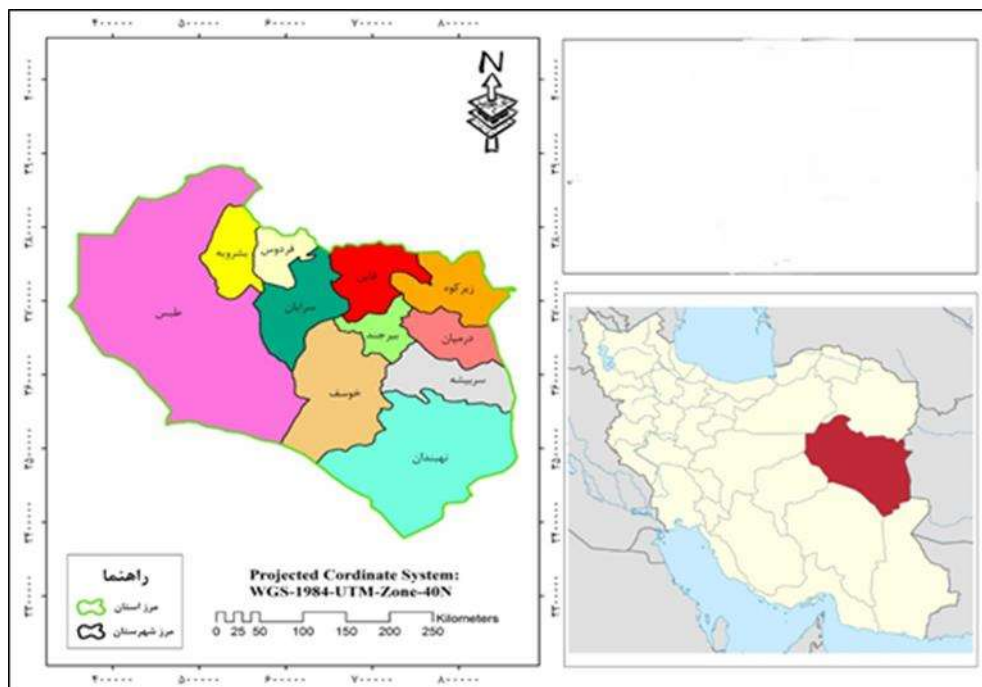
ردیف	عنوان پژوهش	نویسنده	سال	خلاصه رویکرد پژوهش
۱	تحلیل شاخص‌های توسعه فرهنگی استان‌های کشور	تقوایی و قائدرحمتی	۱۳۸۵	توسعه فرهنگی لازمه توسعه در ابعاد مختلف است و بدون توسعه فرهنگی توسعه اقتصادی به حد کمال خود نمی‌رسد.
۲	توسعه فرهنگی و اجتماعی در ایران	بابایی فرد	۱۳۸۹	مقاله فرهنگ و فرهنگ عمومی را یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق توسعه می‌داند و بر این باور است که فرهنگ عمومی و توسعه فرهنگی، یکی از پیش‌شرط‌های بنیادی تحقق توسعه هر جامعه‌ای به شمار می‌رود.
۳	بررسی موانع ساختاری در جهت شکل‌گیری و ارتقای توسعه در ایران	وثوقی، آرام و سلمانی	۱۳۹۱	چالش‌ها و راهکارهای موانع ساختاری شکل‌گیری و ارتقای توسعه فرهنگی را مورد بررسی قرار می‌دهد.
۴	ضعف فرهنگ اقتصادی و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه‌نیافته (با تأکید بر ایران)	حیدری	۱۳۷۹	جایگاه فرهنگ را در توسعه روشن می‌کند و سپس به ویژگی‌های فرهنگی مناسب جهت رسیدن به توسعه می‌پردازد.
۵	توسعه و ساختار فرهنگ ایران	صباغ‌پور	۱۳۸۵	به بررسی نقش فرهنگ عمومی در رویکرد سه‌گانه فرهنگ‌پذیری، توسعه خودمحور، و توسعه درون‌زا می‌پردازد و باورها و نگرش‌های فرهنگی را لازمه توسعه می‌داند.
۶	فرهنگ عمومی	موسی‌پور	۱۳۷۶	به بررسی باورها و دیدگاه‌های فرهنگ عمومی می‌پردازد و بر آن است که شاخص‌های آن موجب پیشرفت توسعه می‌شود.
۷	نقش فرهنگ تعامل در ارتقای فرهنگ عمومی	اودرخانی، پورقاسم میانجی و بهبهانی	۱۳۹۲	شاخص‌های فرهنگ عمومی را مورد بررسی قرار می‌دهد و تعامل و همزیستی را لازمه پیشرفت می‌داند.
۸	معنا و مفهوم فرهنگ عمومی	گوهری‌پور	۱۳۸۸	تعریف و مفهوم صحیح از فرهنگ عمومی را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد.
۹	شورای فرهنگ عمومی و تأثیر مصوبه‌های آن بر توسعه	مقتدایی و راعی	۱۳۹۲	به بررسی و تحلیل اقدامات شورای فرهنگ عمومی کشور می‌پردازد و بیان می‌کند که اقدامات شورا بر روند توسعه‌یافتگی تأثیر بسزایی دارد.

<p>نتایج این پایان نامه نشان می‌دهد، از بین مؤلفه‌های اقتصادی مهم‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار، عدم سرمایه‌گذاری کلان بخش دولتی و خصوصی، بویژه در بخش‌های دارای توان مانند گردشگری و منابع آب و منابع طبیعی، جاذبه‌های سرمایه‌گذاری اندک و فرار سرمایه به کلان‌شهرها (مشهد و تهران)، فقدان زیرساخت‌های زیربنایی و عدم وجود حمل‌ونقل ریلی و ارزان در مرکز استان و عدم دسترسی نقاط مرزی به شبکه حمل‌ونقل هوایی و ریلی و خشک بودن و نیمه‌خشک بودن سرزمین است. از بین مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی، مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار، فقدان شکل‌گیری جامعه مدنی، تخصیص بودجه متناسب با جمعیت و سرزمین، دور بودن استان از مرکز و پایتخت کشور، فقدان ثبات سیاسی در عزل و نصب مدیران و وجود روحیه قناعت و تطبیق‌پذیری با محیط در مردم خراسان جنوبی است و نقش ارتباط با استان‌های همجوار، در توسعه استان، پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده است.</p>	<p>۱۴۰۰</p>	<p>نقاش</p>	<p>بررسی عوامل مؤثر بر توسعه نیافتگی خراسان جنوبی (سال‌های مورد مطالعه: ۱۳۸۳-۱۳۹۷)</p>	<p>۱۰</p>
--	-------------	-------------	--	-----------

۴. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

استان خراسان جنوبی با مساحت ۱۵۰۸۰۰ کیلومتر مربع و با آب‌وهوای متنوع، در شرق کشور واقع شده است. این استان با مرکزیت بیرجند، از شرق به طول ۳۳۱ کیلومتر دارای مرز مشترک با کشور افغانستان است و از شمال به خراسان رضوی، از غرب به استان یزد، اصفهان و سمنان و از جنوب به استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان محدود است. استان خراسان جنوبی بر اساس تقسیمات کشوری، در سال ۸۳ با مصوبه هیأت دولت و مجلس شورای اسلامی با حضور ۴ شهرستان منتزع از خراسان بزرگ تشکیل شد. در حال حاضر این استان دارای ۱۱ شهرستان، ۲۸ شهر، ۲۵ بخش، ۶۱ دهستان و ۳۵۵۵ آبادی است. شهرستان‌های این استان شامل بیرجند،

قاینات، طبس، فردوس، نهبندان، سرایان، سربیشه، درمیان، بشرویه، خوسف و زیرکوه است (مطالعات طرح آمایش سرزمین استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۴) (شکل ۲).

شکل ۲) نقشه محدوده مورد مطالعه (استان خراسان جنوبی) بر اساس آخرین تقسیمات کشوری (مطالعات طرح آمایش سرزمین استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۴)

۵. جغرافیای تاریخی و فرهنگی خراسان جنوبی

ناحیه‌ای که امروزه بیرجند جزء کوچکی از آن را تشکیل می‌دهد، قهستان نام دارد (احمدیان، ۱۳۷۴: ۶۲). بر اساس کتیبه‌های هخامنشی و نوشته‌های مورخان یونانی، قهستان خاستگاه یکی از اقوام ایرانی به نام ساگارت و بخشی از چهاردهمین ساتراپ هخامنشی به شمار می‌آمده است. کتیبه کال جنگال نشان‌دهنده اهمیت منطقه است. در عهد ساسانی نیز قهستان از ایالات آباد و معتبر بوده، سنگ‌نگاره‌های لاج مزار در روستای کوچ بیرجند حاوی نوشته‌هایی به خط پهلوی ساسانی است که در آن نام اخشنواز پادشاه هیتالی و قباد پادشاه ساسانی به چشم می‌خورد. پس از فتح قهستان توسط اعراب در سال ۲۹ هـ. ق. قهستان توسط والیان خلفا اداره می‌شد و تا سال ۲۵۹ هـ. ق. در سیطره عباسیان بود (برفی، ۱۳۸۳: ۲۰). این واژه را اکثراً معرب قهستان دانسته‌اند

که به دلیل محیط جغرافیایی خاص و وجود کوهستان‌ها به آن اطلاق می‌شده است (احمدیان، ۱۳۷۴: ۶۲)؛ بنابراین، «قهستان» به منطقه‌ای گفته می‌شود که کاریزهای فراوان دارد و آب از طریق چاه و قنات تأمین می‌شده است. ایالت قهستان در قدیم شامل قاین، تون (فردوس)، ترشیز (کاشمر)، زردشت، زاوه (تربت حیدریه)، بوزجان، تربت جام، ولایت باخزر، خواف، زیرکوه، دشت بیاض، گناباد، بجستان، طبس خرما، طبس مسینا، خوش، بیرجند و مؤمن‌آباد بوده که قسمت خراسان جنوبی را تشکیل می‌داده است (مستوفی، ۱۳۳۶: ۱۷۴). تاریخ قهستان تا حد زیادی در ارتباط با ویژگی‌های جغرافیایی این ناحیه قرار داشته است. ناحیه مزبور در مسیر راه‌های ارتباطی مهمی بوده است که صفحات جنوبی کشور را به هرات و نیشابور و خراسان بزرگ متصل می‌کرده است؛ به عبارت دیگر، ناحیه مورد نظر در محل تلاقی سه ناحیه قرار داشته است: ناحیه خراسان بزرگ در شمال، نواحی داخلی فلات و صفحات جنوبی ایران در غرب و جنوب غربی و ناحیه سند و سیستان در جنوب شرق (احمدیان، ۱۳۷۴: ۶۲).

بر اساس اسناد کهن، این منطقه به دلیل وضعیت آب و هوایی اقلیمی خاص خود، چندان مورد توجه و تاخت و تاز افراد بیگانه قرار نگرفته و نژاد و زبان مردم این منطقه کمتر دچار آمیختگی و اختلاط شده است. گویش بیرجندی از لحاظ شمار واژه‌ها و تنوع آن‌ها یکی از گویش‌های پرمایه زبان فارسی است. اغلب مردم این ناحیه شیعه دوازده‌امامی هستند و روابط متقابل میان شیعیان و اهل سنت بسیار دوستانه است. به‌طور کلی فرهنگ عامه، اعیاد، جشن‌ها، آیین‌های سوگواری، اعتقادات و باورهای مردم این ناحیه با تفاوت‌هایی، کم‌وبیش تشابه به سایر نقاط دارد (اختر، ۱۳۸۴: ۲۰-۲۱).

آثار و بناهای کهن خراسان جنوبی نشان از عظمت و دیرینگی فرهنگ و تمدن مردم این ناحیه دارد. از لحاظ فرهنگ علم و معرفت، این شهر یکی از درخشان‌ترین مناطق کشور به شمار می‌رود؛ به‌طوری‌که وجود علمای فاضل و عرفای کامل در جای‌جای این خطه شاهدهی بر همین موضوع است و می‌توان آن را خواستگاه علم و حلم دانست (همان: ۳۳).

۶. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر مبنای هدف، از نوع کاربردی، بر مبنای ماهیت و روش، از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و روش جمع‌آوری اطلاعات روش‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش صاحب‌نظران حوزه فرهنگ و توسعه بوده‌اند. به دلیل نامشخص بودن حجم جامعه، از فرمول کوکران ۱ برای برآورد حجم نمونه استفاده شده است. بدین منظور ابتدا تعداد ۳۰ پرسشنامه در یک نمونه‌گیری تصادفی ساده در بین جامعه هدف توزیع و واریانس اولیه محاسبه شده که نتایج آن در قالب جدول ۲ ارائه شده است. روش نمونه‌گیری مورد استفاده، نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است.

جدول ۲) اطلاعات مربوط به نحوه برآورد نمونه و تعداد پرسشنامه‌ها

واریانس اولیه	برآورد نمونه	توزیع شده	برگشتی	قابل استفاده
۰/۱۵۵	۲۳۸	۲۷۰	۲۵۱	۲۴۰

برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. برای بررسی روایی صوری و محتوا، پرسش‌نامه در اختیار گروهی از صاحب‌نظران قرار گرفت (۸ نفر) و با توجه به اهداف پژوهش، موارد اصلاحی و پیشنهادها، از سوی آنان مطرح و گروه تحقیقاتی اقدام به برطرف کردن اصلاحات و پیشنهادها کرده است. در مرحله دوم برای بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که روایی پرسشنامه در بخش ویژگی‌های فرهنگ عمومی، موافق و در جهت توسعه ۰/۷۸ و در بخش ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه ۰/۸۹ بوده است. پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات از آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون t تک گروهی و فریدمن) مناسب استفاده شد. تمامی این آزمون‌ها با کمک نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ صورت پذیرفته است.

$$1. n = \frac{Z^2_{\alpha/2} \times S^2}{d^2}$$

۷. یافته‌های تحقیق

در ادامه به منظور پاسخگویی به پرسش‌های مطرح‌شده در تحقیق، به تجزیه و تحلیل نظرات و دیدگاه‌های مردم و فعالان فرهنگی استان خراسان جنوبی که در طول مدت تحقیق از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است، پرداخته خواهد شد. در تحقیق حاضر ۲۴۰ پرسشنامه تکمیل شده است که دارای ۳۹ پرسش بوده است و ۲۲ پرسش مربوط به مؤلفه‌های فرهنگ عمومی موافق در جهت توسعه و ۱۷ پرسش مربوط به مؤلفه‌های فرهنگ عمومی مانع توسعه بوده‌اند.

۱.۷. آمار توصیفی تحقیق

ساختار جنسی افراد مورد بررسی: جدول ۳ توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه را بر اساس متغیر جنسیت نشان می‌دهد. با توجه به نتایج محاسبات آماری در جدول، جنسیت افراد نمونه ۶۸٪ مرد و ۳۲٪ زن است.

جدول ۳) توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس متغیر جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
زن	۷۶	۳۱٪/۱۷
مرد	۱۶۴	۶۸٪/۳
مجموع	۲۴۰	٪۱۰۰

ساختار سنی افراد مورد بررسی: جدول ۴ توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه را بر اساس متغیر سن نشان می‌دهد که طبق نتایج مندرج در آن، ۹ رده سنی افراد مورد مطالعه، ۳۴٪ افراد در رده سنی ۴۱ تا ۵۰ سال، ۳۲٪ افراد ۳۱ تا ۴۰ سال، ۲۰٪ افراد زیر ۳۰ سال و ۱۴٪ افراد بالای ۵۰ سال سن دارند.

جدول ۴) فراوانی و درصد فراوانی نمونه‌ها بر حسب رده سنی

رده سنی	فراوانی	درصد فراوانی
زیر ۳۰ سال	۴۸	٪۲۰
۳۱-۴۰ سال	۷۶	۳۲٪/۱۷
۴۱-۵۰ سال	۸۲	۳۴٪/۱۲
بالای ۵۰ سال	۳۴	۱۴٪/۱۲
مجموع	۲۴۰	٪۱۰۰

وضعیت تأهل افراد مورد بررسی: جدول ۵ توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه را بر اساس وضعیت تأهل آن‌ها نشان می‌دهد که طبق نتایج محاسبات آماری در جدول، وضعیت تأهل افراد نمونه ۷۹٪ افراد متأهل و ۲۱٪ افراد مجرد هستند.

جدول ۵) فراوانی و درصد فراوانی نمونه‌ها برحسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۵۰	۲۰٪/۸
متأهل	۱۹۰	۷۹٪/۲
مجموع	۲۴۰	٪۱۰۰

سطح تحصیلات افراد در نمونه مورد مطالعه: توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس متغیر میزان تحصیلات آنان در جدول ۶ بیان شده است که بر اساس نتایج این جدول، میزان تحصیلات ۴۱٪ افراد لیسانس، ۳۳٪ افراد فوق لیسانس، ۲۴٪ افراد دکترا و ۲٪ افراد دارای تحصیلات دیپلم هستند.

جدول ۶) توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس میزان تحصیلات آنان

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
دیپلم	۵	۲٪/۱
لیسانس	۹۹	۴۱٪/۳
فوق لیسانس	۷۹	۳۳٪/۹
دکترا	۵۷	۲۳٪/۸
مجموع	۲۴۰	٪۱۰۰

وضعیت شغلی افراد در نمونه مورد مطالعه: توزیع فراوانی شغل افراد مورد مطالعه در جدول ۷ بیان شده است که با توجه به نتایج محاسبات آماری در جدول، وضعیت شغلی افراد نمونه ۶۹٪ افراد شاغل، ۱۸٪ بازنشسته و ۱۳٪ افراد نمونه بیکار هستند.

جدول (۷) فراوانی و درصد فراوانی نمونه‌ها بر حسب شغل

شغل	فراوانی	درصد فراوانی
شاغل	۱۶۶	۶۹٪/۲
بیکار	۳۱	۱۲٪/۹
بازنشسته	۴۳	۱۷٪/۹
مجموع	۲۴۰	٪۱۰۰

۲.۷. یافته‌های تحلیلی تحقیق

وضعیت پاسخگویی افراد به پرسش‌های مربوط به ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق و در جهت توسعه در این قسمت درصد فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون ویژگی‌های عمومی موافق توسعه به همراه میانگین و انحراف معیار و ضریب تغییرات نظرات بیان شده است. جدول ۸ و سپس نتیجه حاصل بر اساس مقدار میانگین، ذکر شده و در نهایت گویه‌ها بر اساس ضریب تغییرات، اولویت‌بندی شده است. لازم به ذکر است هرچه انحراف معیار عدد پایین‌تری باشد، نشانه آن است که داده‌ها به میانگین نزدیک هستند و پراکندگی اندکی دارند؛ یا به عبارت دیگر افراد در مورد پاسخ سؤال مربوطه هم‌نظرتر هستند. همچنین می‌توان گفت هرچه ضریب تغییرات یک متغیر کمتر باشد، تغییرات نظر افراد در مورد این متغیر کمتر است.

جدول (۸) درصد فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق و در جهت توسعه

ردیف	پرسش‌ها	هج	ک	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	نتیجه بر اساس میانگین	اولویت بر اساس ضریب تغییرات
۱	مشارکت در فرایند توسعه (مشارکت و حضور اجتماعی) مردم تا چه حد در توسعه یافتگی	۱۵/۸	۱۶/۳	۳۲/۱	۲۶/۷	۹/۲	۲/۹۷	۱/۱۹	۰/۴۱	ک	۸

										استان مؤثر بوده است؟	
۴	متوسط	۰/۳۳	۱/۱۰	۳/۲۹	۱۴/۶	۲۹/۶	۳۳/۳	۱۵/۸	۶/۷	نقش تعهد کاری یا وجدان کاری مردم را تا چه حد در توسعه استان تأثیرگذار می‌دانید؟	۲
۷	کم	۰/۳۹	۱/۱۸	۲/۹۷	۱۰/۴	۲۵/۸	۲۶/۳	۲۶/۳	۱۱/۳	مردم استان تا چه میزان به کارایی مدیران بومی برای توسعه باور دارند؟	۳
۴	متوسط	۰/۳۳	۱/۰۳	۳/۱۹	۹/۶	۲۹/۲	۳۹/۲	۱۵	۷/۱	رعایت حقوق شهروندی در مردم استان تا چه میزان در توسعه استان تأثیر دارد؟	۴
۹	کم	۰/۴۹	۱/۱۱	۲/۳۰	۴/۲	۸/۳	۳۲/۵	۲۴/۲	۳۰/۸	دوری از عافیت‌طلبی مردم استان تا چه میزان در توسعه استان نقش دارد؟	۵
۳	متوسط	۰/۳۱	۱/۰۲	۳/۳۰	۱۰/۸	۳۲/۵	۳۹/۲	۱۰/۸	۶/۷	ولایت‌مداری مردم استان تا چه حد در توسعه استان نقش دارد؟	۶
۲	زیاد	۰/۲۸	۱/۰۶	۳/۷۶	۲۶/۳	۴۰/۴	۲۱/۷	۷/۱	۴/۶	سابقه تعلیم و تربیت و آموزش تا چه حد در عرصه فرهنگ عمومی بیبرجند در توسعه فرهنگی استان مؤثر بوده است؟	۷
۷	کم	۰/۳۹	۱/۱۷	۲/۹۵	۱۰/۴	۲۵/۴	۲۲/۵	۳۲/۱	۹/۶	گسترده‌گی (کیفیت) ارتباطات خانوادگی تا چه حد در توسعه	۸

										استان تأثیرگذار بوده است؟	
۳	متوسط	۰/۳۱	۱/۰۸	۳/۴۸	۱۹/۲	۳۲/۹	۲۹/۲	۱۴/۶	۴/۲	مسئولیت پذیری بالای مردم تا چه حد در توسعه استان تأثیر دارد؟	۹
۲	متوسط	۰/۲۸	۰/۹۹	۳/۴۶	۱۴/۶	۳۶/۳	۳۳/۸	۱۲/۱	۳/۳	روحیه جمعی برای توسعه استان در بین مردم تا چه حد وجود دارد؟	۱۰
۱	زیاد	۰/۲۶	۰/۹۶	۳/۶۲	۱۵/۸	۴۷/۵	۲۲/۵	۱۱/۷	۲/۵	رعایت نظم اجتماعی و حقوق دیگران تا چه حد در توسعه استان تأثیرگذار است؟	۱۱
۲	زیاد	۰/۲۸	۱/۰۱	۳/۶۲	۲۲/۵	۳۴/۶	۲۶/۳	۱۶/۳	۰/۴	آیا روحیه مسامحه و مدارا (تعامل) تشیع و تسنن در توسعه استان تأثیرگذار بوده است؟	۱۲
۳	متوسط	۰/۳۱	۱/۰	۳/۲۸	۹/۲	۳۵/۴	۳۶/۳	۱۳/۳	۵/۸	آیا غریب نوازی (هوای غریبه را داشتن، احترام به غیر) و مهمان نوازی تأثیر بالایی در توسعه استان داشته است؟	۱۳
۲	متوسط	۰/۲۸	۰/۹۴	۳/۲۱	۵	۳۸/۸	۳۲/۵	۲۰	۳/۸	صبر بودن مردم تا چه میزان در توسعه استان مهم بوده است؟	۱۴
۴	کم	۰/۳۳	۱/۰۱	۲/۹۹	۴/۶	۲۹/۶	۳۳/۳	۲۵/۴	۷/۱	فرهنگ وقت شناسی مردم تا چه حد در توسعه یافتگی	۱۵

										استان نقش داشته است؟	
۸	کم	۰/۴۱	۱/۰۸	۲/۶۰	۲/۹	۲۲/۵	۲۲/۱	۳۷/۵	۱۵	رک‌گویی در مردم تا چه حد در توسعه یافتگی استان نقش دارد؟	۱۶
۶	کم	۰/۳۷	۱/۰۷	۲/۹۰	۵/۴	۲۵/۸	۳۲/۹	۲۵	۱۰/۸	انسجام اجتماعی تا چه میزان در توسعه یافتگی نقش داشته است؟	۱۷
۴	متوسط	۰/۳۳	۰/۹۸	۳/۰۲	۳/۸	۳۱/۳	۳۶/۷	۲۰/۸	۷/۵	تعامل اجتماعی تا چه میزان در توسعه یافتگی نقش داشته است؟	۱۸
۵	کم	۰/۳۵	۱/۰۳	۲/۹۶	۳/۳	۳۰/۴	۳۶/۷	۱۸/۸	۱۰/۸	هم‌گرایی اجتماعی تا چه میزان در توسعه یافتگی نقش داشته است؟	۱۹
۹	کم	۰/۴۹	۱/۰۶	۲/۱۶	-	۱۳/۸	۲۴/۲	۲۶/۷	۳۵/۴	عدم وجود درگیری‌های قومی، قبیله‌ای و طایفه‌ای در استان تا چه میزان در توسعه یافتگی استان نقش داشته است؟	۲۰
۷	کم	۰/۳۹	۱/۰۷	۲/۷۵	۲/۵	۲۴/۲	۳۶/۷	۲۰	۱۶/۷	اشتهار مردم استان به فرهنگ دوستی را تا چه میزان در توسعه یافتگی استان مهم می‌دانید؟	۲۱
۸	متوسط	۰/۴۱	۱/۲۵	۳/۰۷	۱۳/۳	۲۷/۹	۲۵/۴	۱۹/۲	۱۴/۲	پای‌بندی به آداب و سنن و مناسک تا چه حد در توسعه استان تأثیرگذار است؟	۲۲

وضعیت پاسخگویی افراد به پرسش‌های مربوط به ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه در این قسمت درصد فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون ویژگی‌های عمومی مانع در برابر توسعه به همراه میانگین و انحراف معیار و ضریب تغییرات نظرات بیان شده است. جدول ۹ و سپس نتیجه حاصل بر اساس مقدار میانگین ذکر شده و درنهایت گویه‌ها بر اساس ضریب تغییرات اولویت‌بندی شده است. لازم به ذکر است هر چه انحراف معیار عدد پایین‌تری باشد، نشانه آن است که داده‌ها به میانگین نزدیک هستند و پراکندگی اندکی دارند یا به‌عبارت دیگر افراد در مورد پاسخ سؤال مربوطه هم‌نظرتر هستند. همچنین می‌توان گفت هر چه ضریب تغییرات یک متغیر کمتر باشد، تغییرات نظر افراد در مورد این متغیر کمتر است.

جدول ۹) درصد فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه

ردیف	سؤال	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	نتیجه بر اساس میانگین	اولویت بر اساس ضریب تغییرات
۱	علاقه مردم به مدیران غیربومی برای توسعه استان را چقدر تأثیرگذار می‌دانید؟	۲۵/۸	۲۱/۷	۱۹/۲	۲۳/۳	۳/۲۰
۲	مردم استان تا چه میزان به مدیران بومی برای توسعه اعتقاد دارند؟	۲۴/۲	۳۱/۷	۳۰/۸	۵/۸	۳/۰۳
۳	تعصبات مکانی مردم را تا چه حد در میزان توسعه‌نیافتگی استان دخیل می‌دانید؟	۱۸/۳	۴۴/۶	۲۵/۴	۵	۳/۰۴
۴	فناخت پیشگی بیش‌از حد مردم	۲۵/۴	۴۳/۳	۲۲/۵	۵/۴	۳/۰۱

										استان تا چه میزان در توسعه‌نیافتگی نقش دارد؟	
۱	کم	۰/۳۱	۰/۹۴	۲/۹۵	۵/۸	۲۰/۸	۴۰	۲۹/۲	۴/۲	تفکرات جناحی و گروهی تا چه میزان در توسعه‌نیافتگی نقش دارد؟	۵
۵	کم	۰/۴۱	۱/۱۱	۲/۶۰	۵	۱۷/۵	۲۷/۹	۳۲/۱	۱۷/۵	طایفه‌گرایی تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان نقش دارد؟	۶
۲	کم	۰/۳۴	۰/۹۳	۲/۷۲	۰/۴	۲۳/۳	۳۲/۹	۳۴/۶	۸/۸	بومی‌گرایی تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان تأثیرگذار است؟	۷
۵	کم	۰/۴۱	۱/۱۲	۲/۶۸	۶/۷	۱۵/۸	۳۳/۸	۲۷/۱	۱۶/۷	روحیه قانون‌گریزی تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان مهم است؟	۸
۲	کم	۰/۳۴	۰/۸۹	۲/۶۴	۲/۱	۱۴/۲	۳۷/۵	۳۸/۳	۷/۹	نداشتن دانش و آگاهی سیاسی مردم تا چه میزان در توسعه‌نیافتگی استان مهم است؟	۹
۱	کم	۰/۳۱	۰/۸۴	۲/۶۲	۲/۹	۹/۲	۴۱/۳	۴۰/۸	۵/۸	تقدیرگرایی مردم تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان نقش داشته است؟	۱۰
۲	کم	۰/۳۴	۰/۹۱	۲/۷۴	۱/۳	۲۱/۳	۳۵	۳۵/۴	۷/۱	روحیه قناعت-پذیری در توسعه استان تا چه میزان	۱۱

										تأثیرگذار بوده است؟	
۳	کم	۰/۳۶	۰/۹۷	۲/۷۵	۳/۸	۱۹/۶	۳۱/۷	۳۷/۹	۷/۱	آیا غریب‌نوازی (هوای غریبه را داشتن، احترام به غیر) و مهمان‌نوازی تأثیر بالایی در توسعه استان داشته است؟	۱۲
۳	کم	۰/۳۶	۱/۰۸	۲/۹۸	۷/۹	۲۵	۳۴/۲	۲۳/۸	۹/۲	آیا محافظه‌کار و محتاط‌بودن (احتیاط سیاسی) در توسعه‌نیافتگی استان مهم بوده است؟	۱۳
۲	کم	۰/۳۴	۰/۹۵	۲/۸۷	۰/۴	۳۰	۳۵	۲۵/۸	۸/۸	فرهنگ رودر بایستی و تعارف بیش‌از حد در استان تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان نقش داشته است؟	۱۴
۴	کم	۰/۳۸	۱/۰۷	۲/۷۹	۵/۴	۲۱/۷	۳۱/۳	۳۰/۴	۱۱/۳	گرایش به پس‌انداز کردن (و عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی و اقدامات توسعه‌ای را تا چه میزان در توسعه‌نیافتگی استان مهم می‌دانید؟	۱۵
۵	کم	۰/۴۱	۰/۹۸	۲/۴۲	۱/۷	۱۱/۳	۳۴/۲	۳۳/۳	۱۹/۶	نابسامانی روحی و اعتقاد به خرافات و خرافه‌پرستی	۱۶

										مردم تا چه حد در توسعه‌نیافتگی استان تأثیرگذار بوده است؟
۶	کم	۰/۴۴	۱/۰۳	۲/۳۷	-	۱۶/۷	۲۹/۲	۲۸/۸	۲۵/۴	مطالبات عمومی پایین مردم در توسعه‌نیافتگی استان تا چه میزان نقش دارد؟

توصیف آماری ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق در جهت توسعه از نظر افراد نمونه در این قسمت به محاسبه شاخص‌های پراکندگی و مرکزی ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق در جهت توسعه از نظر افراد نمونه پرداخته می‌شود. نتایج حاصل در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰) شاخص‌های توصیفی عوامل موافق در جهت توسعه

مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق در جهت توسعه	۲۴۰	۳/۰۸	۱/۵۰	۴/۵۵	۰/۵۷

بر اساس اطلاعات جدول ۱۰، میانگین ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق در جهت توسعه از نظر افراد نمونه، ۳/۰۸ از ۵ نمره ممکن به دست آمده است و انحراف معیار نمرات ۰/۵۷ است. در این میان کمترین نمره ۱/۵۰ و بیشترین نمره به دست آمده ۴/۵۵ از ۵ نمره ممکن است. توصیف آماری ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان موانع در برابر توسعه از نظر افراد نمونه در این قسمت به محاسبه شاخص‌های پراکندگی و مرکزی ویژگی‌های فرهنگ عمومی موانع در برابر توسعه از نظر افراد نمونه پرداخته می‌شود. نتایج حاصل در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱) شاخص‌های توصیفی موانع در برابر توسعه

مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان موانع در برابر توسعه	۲۴۰	۲/۷۹	۱/۵۹	۴/۴۷	۰/۴۸

بر اساس اطلاعات جدول ۱۱، میانگین ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان موانع در برابر توسعه از نظر افراد نمونه، ۲/۷۹ از ۵ نمره ممکن به‌دست‌آمده است و انحراف معیار نمرات ۰/۴۸ است. در این میان کمترین نمره ۱/۵۹ و بیشترین نمره به‌دست‌آمده ۴/۴۷ از ۵ نمره ممکن است. تحلیل استنباطی خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی خراسان جنوبی موافق و مانع در جهت توسعه

جدول (۱۲) آزمون فریدمن

آزمون	آماره خی دو	p-Value
فریدمن	۱۹۷/۵۵	۰.۰۰۰

با توجه به جدول ۱۲، مقدار p-value آماره خی دو تقریباً برابر با ۰/۰۰۰۵ است که از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است؛ در نتیجه فرض صفر رد می‌شود؛ به‌عبارتی خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار نیستند؛ بنابراین این خصیصه‌ها و ویژگی‌های توسعه فرهنگ عمومی در جدول ۱۳ به ترتیب اولویت‌بندی شده‌اند.

جدول (۱۳) رتبه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ عمومی موافق توسعه در استان

رتبه	عوامل توسعه
۱۵/۴۷	سابقه تعلیم و تربیت و آموزش در عرصه فرهنگ عمومی
۱۴/۷۹	روحیه مسامحه و مدارا (تعامل تشیع و تسنن)
۱۴/۶۱	رعایت نظم اجتماعی و حقوق دیگران
۱۳/۷۹	مسئولیت‌پذیری بالای مردم
۱۳/۷۱	روحیه جمعی برای توسعه استان در بین مردم
۱۲/۸۵	غریب‌نوازی (هوای غریبه را داشتن، احترام به غیر) و مهمان‌نوازی
۱۲/۶۴	ولایت‌مداری مردم استان
۱۲/۵۱	نقش تعهد کاری یا وجدان کاری مردم
۱۲/۲۲	رعایت حقوق شهروندی در مردم استان
۱۲/۰۸	پای‌بندی به آداب و سنن و مناسک
۱۱/۳۹	صبور بودن مردم
۱۱/۲۸	باور به کارایی مدیران بومی
۱۱/۰۴	تعامل اجتماعی
۱۰/۹۷	فرهنگ وقت‌شناسی مردم

۱۰/۸۲	گسترده‌گی (کیفیت) ارتباطات خانوادگی
۱۰/۷۷	مشارکت در فرایند توسعه (مشارکت و حضور اجتماعی) مردم
۱۰/۶۴	هم‌گرایی اجتماعی
۹/۹۴	انسجام اجتماعی
۹/۲۸	اشتهار مردم استان به فرهنگ‌دوستی
۸/۷۳	رک‌گویی در مردم
۷/۴۱	عدم وجود درگیری‌های قومی، قبیله‌ای و طایفه‌ای در استان
۶/۸۷	دوری از عاقبت‌طلبی مردم استان

مهم‌ترین خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی خراسان جنوبی به‌عنوان مانع در برابر توسعه در جدول ۱۴ و جدول ۱۵ رتبه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه استان اولویت‌بندی شده‌اند.

جدول ۱۴) آزمون فریدمن

آزمون	آماره خی دو	p-Value
فریدمن	۱۷۱/۹۳	۰.۰۰۰

جدول ۱۵) رتبه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه در استان

میانگین رتبه	موانع توسعه
۱۱/۴۷	تعصبات مکانی مردم
۱۱/۰۲	گرایش به پس‌اندازکردن و عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی و اقدامات توسعه‌ای
۱۰/۸۸	علاقه مردم به مدیران غیربومی
۱۰/۲۴	قناعت‌پیشگی بیش‌ازحد مردم استان
۱۰/۰۱	محافظه‌کار و محتاط‌بودن (احتیاط سیاسی)
۹/۷۱	تفکرات جناحی و گروهی
۹/۵۵	فرهنگ رودربایستی و تعارف بیش‌ازحد در استان
۸/۸۳	بومی‌گرایی
۸/۶۲	روحیه قانون‌گریزی
۸/۴۳	نداشتن دانش و آگاهی سیاسی مردم
۸/۳۰	طایفه‌گرایی
۷/۹۵	تقدیرگرایی مردم
۷/۳۴	نابسامانی روحی و اعتقاد به خرافات و خرافه‌پرستی مردم
۶/۸۳	مطالبات عمومی پایین مردم

۸. نتایج و یافته‌ها

فرضیه اول: با توجه به اکتشافی بودن پرسش اول و دوم، خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگی موافق و مخالف توسعه در فرهنگ عمومی استان از طریق پرسش از نخبگان و پیمایش مورد شناسایی قرار گرفت؛ از این جهت فرضیه‌ای متناظر ندارند.

می‌توان گفت که در این قسمت با استفاده از آزمون فریدمن، خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، از جنبه‌های مختلف مقایسه و رتبه‌بندی و نتایج در جداول زیر ارائه شد. جدول ۱۶ نتایج آزمون کای اسکور جهت بررسی و مقایسه گویه‌های فرهنگ عمومی موافق با توسعه را نشان می‌دهد. در این آزمون فرض H_0 و H_1 به صورت زیر است:

H_0 : از دیدگاه افراد مورد مطالعه خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار هستند.

H_1 : از دیدگاه افراد مورد مطالعه خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار نیستند.

جدول ۱۶) آزمون فریدمن

آزمون	آماره خی دو	p-Value
فریدمن	۷۰۰/۳۷	۰.۰۰۰

جدول ۱۷) رتبه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه

عوامل توسعه	میانگین رتبه
سابقه تعلیم و تربیت و آموزش در عرصه فرهنگ عمومی	۱۵/۴۷
روحیه مسامحه و مدارا (تعامل تشیع و تسنن)	۱۴/۷۹
رعایت نظم اجتماعی و حقوق دیگران	۱۴/۶۱
مسئولیت‌پذیری بالای مردم	۱۳/۷۹
روحیه جمعی برای توسعه استان در بین مردم	۱۳/۷۱
غریب‌نوازی (هوای غریبه را داشتن، احترام به غیر) و مهمان‌نوازی	۱۲/۸۵
ولایت‌مداری مردم استان	۱۲/۶۴
نقش تعهد کاری یا وجدان کاری مردم	۱۲/۵۱
رعایت حقوق شهروندی در مردم استان	۱۲/۲۲

۱۲/۰۸	پای‌بندی به آداب و سنن و مناسک
۱۱/۳۹	صبوربودن مردم
۱۱/۲۸	باور به کارایی مدیران بومی
۱۱/۰۴	تعامل اجتماعی
۱۰/۹۷	فرهنگ وقت‌شناسی مردم
۱۰/۸۲	گسترده‌گی (کیفیت) ارتباطات خانوادگی
۱۰/۷۷	مشارکت در فرایند توسعه (مشارکت و حضور اجتماعی) مردم
۱۰/۶۴	هم‌گرایی اجتماعی
۹/۹۴	انسجام اجتماعی
۹/۲۸	اشتهار مردم استان به فرهنگ دوستی
۸/۷۳	رک‌گویی در مردم
۷/۴۱	عدم وجود درگیری‌های قومی، قبیله‌ای و طایفه‌ای در استان
۶/۸۷	دوری از عافیت‌طلبی مردم استان

با توجه به جدول ۱۶، مقدار p-value آماره خی دو تقریباً برابر با ۰/۰۰۰۵ است که از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود؛ به عبارتی خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار نیستند؛ در نتیجه این خصیصه‌ها و ویژگی‌های توسعه فرهنگ عمومی در جدول ۱۷ به ترتیب اولویت‌بندی شده‌اند.

با توجه به جدول ۱۷ از نظر پاسخ‌دهندگان ۱۰ خصیصه و ویژگی مهم‌تر (فرهنگ عمومی که موافق و در جهت توسعه عمل می‌کنند) به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: ۱. سابقه تعلیم و تربیت و آموزش در عرصه فرهنگ عمومی، ۲. روحیه مسامحه و مدارا (تعامل تشیع و تسنن)، ۳. رعایت نظم اجتماعی و حقوق دیگران، ۴. مسئولیت‌پذیری بالای مردم، ۵. روحیه جمعی برای توسعه استان در بین مردم، ۶. غریب‌نوازی (هوای غریبه را داشتن و احترام به غیر) و مهمان‌نوازی، ۷. ولایتمداری مردم استان، ۸. نقش تعهد کاری یا وجدان کاری مردم، ۹. رعایت حقوق شهروندی در مردم استان و ۱۰. پای‌بندی به آداب و سنن و مناسک.

فرضیه دوم: مهم‌ترین خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی خراسان جنوبی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، کدام‌اند؟

در این قسمت با استفاده از آزمون فریدمن خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، از جنبه‌های مختلف، مقایسه و رتبه‌بندی شد و نتایج در جداول زیر ارائه شد. جدول ۱۸ نتایج آزمون کای اسکور را جهت بررسی و مقایسه گویه‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه نشان می‌دهد. در این آزمون فرض H_0 و H_1 به‌صورت زیر است:

H_0 : از دیدگاه افراد مورد مطالعه خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار هستند.

H_1 : از دیدگاه افراد مورد مطالعه خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار نیستند.

جدول (۱۸) آزمون فریدمن

آزمون	آماره خی دو	p-Value
فریدمن	۲۰۲/۷۱	۰.۰۰۰

جدول (۱۹) رتبه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ عمومی به‌عنوان مانع در برابر توسعه

میانگین رتبه	موانع توسعه
۱۱/۴۷	تعصبات مکانی مردم
۱۱/۰۲	گرایش به پس‌انداز کردن و عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی و اقدامات توسعه‌ای
۱۰/۸۸	علاقه مردم به مدیران غیربومی
۱۰/۲۴	قناعت‌پیشگی بیش‌ازحد مردم استان
۱۰/۰۱	محافظه‌کار و محتاط‌بودن (احتیاط سیاسی)
۹/۷۱	تفکرات جناحی و گروهی
۹/۵۵	فرهنگ رودربایستی و تعارف بیش‌ازحد در استان
۸/۸۳	بومی‌گرایی
۸/۶۲	روحیه قانون‌گریزی
۸/۴۳	نداشتن دانش و آگاهی سیاسی مردم
۸/۳۰	طایفه‌گرایی
۷/۹۵	تقدیرگرایی مردم
۷/۳۴	نابسامانی روحی و اعتقاد به خرافات و خرافه‌پرستی مردم
۶/۸۳	مطالبات عمومی پایین مردم

همان‌گونه که در جدول ۱۸ ملاحظه می‌کنید، مقدار p-value آماره خی دو تقریباً برابر با ۰/۰۰۰۵ است که از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است؛ در نتیجه فرض صفر رد می‌شود؛ به عبارتی خصیصه‌ها و ویژگی‌های فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند، از اولویت یکسانی برخوردار نیستند؛ پس این خصیصه‌ها و ویژگی‌های مانع توسعه فرهنگ عمومی در جدول به ترتیب اولویت‌بندی شده‌اند. با توجه به جدول ۱۹، از نظر پاسخ‌دهندگان، ۱۰ خصیصه و ویژگی مهم‌تر (فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع در برابر توسعه عمل می‌کنند) به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: ۱. تعصبات مکانی مردم، ۲. گرایش به پس‌انداز کردن و عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی و اقدامات توسعه‌ای، ۳. علاقه مردم به مدیران غیربومی، ۴. قناعت‌پیشگی بیش‌از‌حد مردم استان، ۵. محافظه‌کار و محتاط‌بودن (احتیاط سیاسی)، ۶. تفکرات جناحی و گروهی، ۷. فرهنگ رودربایستی و تعارف بیش‌از‌حد در استان، ۸. بومی‌گرایی، ۹. روحیه قانون‌گریزی و ۱۰. نداشتن دانش و آگاهی سیاسی مردم.

فرضیه سوم: از فرصت‌ها و قابلیت‌های فرهنگی استان در جهت توسعه استان به‌درستی بهره‌گیری نشده است و قابلیت‌های مساعد فرهنگی در مسیر توسعه استان فعال نشده‌اند.

برای بررسی سطح بهره‌برداری خصیصه‌های فرهنگی در جهت توسعه استان از آزمون t تک گروهی استفاده شد و نتایج جدول ۲۰ به دست آمد. در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 به‌صورت زیر است:

H_0 : سطح خصیصه‌ها و قابلیت‌های فرهنگی استان در جهت توسعه کمتر یا مساوی حد متوسط است.

H_1 : سطح خصیصه‌ها و قابلیت‌های فرهنگی استان در راستای توسعه بیشتر از حد متوسط است.

جدول ۲۰) آزمون t تک گروهی سطح بهره‌برداری خصیصه‌های فرهنگی در جهت توسعه استان

Test value=3						
عوامل	T	درجه آزادی	p-value	تفاوت از میانگین	کران بالا	فاصله اطمینان ۹۵٪ کران پایین
سطح ویژگی‌های توسعه در استان	۲.۳۸	۲۳۹	۰.۰۵۸	۰.۰۸	۰.۱۶	۰.۰۱

باتوجه به جدول مقدار p-value سطح ویژگی‌های توسعه در استان برابر با ۰/۰۵۸ است که از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است؛ بنابراین فرض صفر پذیرفته می‌شود؛ یعنی با اطمینان ۰/۹۵ تفاوت معناداری بین دو میانگین واقعی و مفروض ۳ سطح بهره‌برداری از ویژگی‌های توسعه، وجود ندارد؛ بنابراین سطح بهره‌برداری خصیصه‌های فرهنگی در استان در جهت توسعه در سطح متوسط است و در سطح بالا و مطلوب نیست.

۹. بحث و نتیجه‌گیری

توسعه و فرهنگ از اصطلاحات پرکاربرد در مباحث اقتصادی و اجتماعی هستند که هر یک حوزه و مباحث ویژه خود را دارند؛ اما دارای ارتباط تنگاتنگی در مفهوم توسعه‌یافتگی و ریشه‌های آن هستند. اگر توسعه را به معنای رشد و پیشرفت در حوزه‌های مختلف و شاخص‌های آن در نظر بگیریم و فرهنگ را به مفهوم ویژگی‌های رفتاری، عقیدتی و فکری افراد جامعه که به‌طور اکتسابی آن را آموخته‌اند تعریف کنیم، با قدری تأمل و دقت نظر می‌توانیم به قرابت و پیوند این دو مفهوم با یکدیگر پی ببریم. توسعه یک مفهوم انسانی است که انسان به‌وجودآورنده آن است و درنهایت انسان از فواید آن بهره‌مند خواهد شد. در این میان فرهنگ و به‌عبارتی سبک و شیوه زندگی و رفتاری اعضای جامعه در به وجود آوردن وضعیت مطلوب توسعه‌یافتگی تأثیر بسزایی دارد. استان خراسان جنوبی به‌عنوان یکی از استان‌های مرزی و در عین حال کمتر برخوردار در جغرافیای سیاسی ایران از منظر شاخص‌های توسعه‌یافتگی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و از این نظر از توسعه‌نیافتگی و توسعه نامتوازن برخوردار است. درباره علل توسعه‌نیافتگی می‌توان عوامل گوناگون سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی را دخیل دانست. تحقیق حاضر سعی کرده است از زاویه‌ای متفاوت و از بُعد مردمی؛ یعنی مؤلفه‌های فرهنگ عمومی به ریشه‌یابی علل توسعه‌نیافتگی استان بپردازد. هرچند در این زمینه تلاش شده است هم نگاه مثبت به فرهنگ عمومی داشته باشیم و نقش آن را در هموار کردن توسعه مورد بررسی قرار دهیم و هم نقش منفی یا به‌عنوان موانع توسعه را شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم. نتایج و یافته‌های تحقیق، حاکی از آن است که: ۱. سابقه تعلیم و تربیت و آموزش در عرصه فرهنگ عمومی، ۲. روحیه مسامحه و مدارا (تعامل تشیع و تسنن)، ۳. رعایت نظم اجتماعی و حقوق دیگران و

۴. مسئولیت‌پذیری بالای مردم، از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگ عمومی در استان خراسان جنوبی بوده‌اند که موافق و در جهت توسعه‌یافتگی عمل می‌کنند. درحقیقت بزرگ‌ترین سوغات استان خراسان جنوبی بیش و پیش از زعفران، زرشک و عناب؛ «فرهنگ و ادب» بالای مردم آن است؛ اما در کنار عوامل مثبت و موافق با توسعه، برخی مؤلفه‌های فرهنگ عمومی در استان وجود دارند که به‌عنوان مانع توسعه عمل می‌کنند که از مهم‌ترین موارد آن می‌توان به تعصبات مکانی مردم اشاره کرد. تعصبات مکانی اشاره به وضعیتی دارد که نگاه مردم به مقوله توسعه بیش و پیش از آنکه مبتنی بر نیازهای واقعی مناطق جغرافیایی مختلف باشد (نگاه کلان به مسائل استان)، ناشی از چانه‌زنی و رانت یا حس تعلق مکانی افراط‌گونه مردم (نگاه بخشی و محلی) است که باعث توزیع نامتوازن امکانات، تسهیلات و خدمات در پهنه سرزمینی خواهد شد. دومین مؤلفه فرهنگ عمومی که به‌عنوان مانع توسعه در استان عمل می‌کرد، گرایش به پس‌انداز کردن و عدم تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی و اقدامات توسعه‌ای بوده است. این مؤلفه اگر از منظر فردگرایانه مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد، شاید ایرادی بر آن مترتب نباشد و اگر از منظر جمع‌گرایانه و شاخص‌های توسعه کلان در مقیاس استان پهناوری مانند خراسان جنوبی مورد تحلیل قرار گیرد، می‌تواند به‌عنوان یکی از موانع توسعه از منظر فرهنگی عمل کند؛ چراکه اساساً موجبات رسوب سرمایه در بانک‌ها و در پی آن، ازبین‌رفتن روحیه کار و تلاش و تولید در سطح استان خواهد شد. سومین مؤلفه تأثیرگذار به‌عنوان مانع توسعه در زمینه فرهنگ عمومی، علاقه مردم به مدیران غیربومی در استان خراسان جنوبی است. درحقیقت اکثر مدیران ارشد استان، خواستگاه جغرافیایی غیر از استان دارند و این استان به‌عنوان پایلوت تجربه‌اندوزی مدیران غیربومی کم‌تجربه در ابتدای فعالیت مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. این امر؛ یعنی هم عامل کم‌تجربه‌بودن مدیران غیربومی و هم دلسوز نبودن آنان به دلیل نداشتن حس تعلق مکانی به استان خراسان جنوبی، در توسعه‌نیافتگی استان مؤثر است؛ چراکه بسیاری از این مدیران در رأس هرم تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری کلان استان قرار دارند و نداشتن دغدغه مندی و دلسوزی آنان می‌تواند تأثیرات بی‌بدیلی در توسعه استان داشته باشد. همچنین عوامل قناعت‌پیشگی بیش‌ازحد مردم استان و محافظه‌کاری و محتاط‌بودن (احتیاط سیاسی) نیز به‌عنوان چهارمین و پنجمین عامل توسعه‌نیافتگی استان از منظر فرهنگ عمومی نقش دارند. در این

زمینه می‌توان اذعان کرد که به دلیل ترکیب قناعت‌پیشگی بیش‌ازحد و محافظه‌کاری مردم استان، جنس مطالبه‌گری که یکی از ویژگی‌های مثبت فرهنگ عمومی یک جامعه بالنده برای رشد و توسعه پایدار است، در مردم استان شکل نگرفته است. درحقیقت به دلیل عقب‌ماندگی تاریخی روند توسعه در این جغرافیا و همچنین طبیعت خشک و کم بارش (ضعف بنیادهای زیستی و انزوای جغرافیایی) موجب شده است بسیاری از مردم، همین توسعه مختصری را که در این جغرافیا صورت گرفته است، کافی بدانند و مطالبه‌گری زیادی نسبت به تغییرات توسعه‌ای استان نداشته باشند.

درمجموع، می‌توان گفت شناسایی پیشران‌های فرهنگ عمومی مؤثر در توسعه استان، کمک شایانی به توسعه‌یافتگی استان خراسان جنوبی خواهد کرد. تقویت مؤلفه‌های موافق در جهت توسعه و همچنین ارائه راهبردهایی در زمینه خنثی‌سازی مؤلفه‌های مخالف با توسعه‌یافتگی می‌تواند بسترساز توسعه فرهنگی استان در فاز اول و در ادامه کمک به توسعه استان در تمامی ابعاد توسعه باشد. در این زمینه پیشنهاد می‌شود: ۱. با برگزاری همایش‌هایی متناسب با زمینه پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی استان در سطح سازمان‌ها و دانشگاه‌ها به معرفی آن اقدام شود؛ ۲. طرح‌ها و پژوهش‌های سازمانی و دانشگاهی در این زمینه در اولویت پژوهشی استان قرار گیرد؛ ۳. از تربیون‌های رسمی و صداوسیما برای معرفی ظرفیت‌های فرهنگی استان در جهت توسعه استفاده شود؛ ۴. پیامدها و خسارت‌های احتمالی ناشی از فرهنگ عمومی منفی بر توسعه استان توسط مدیران ارشد استانی و اساتید دانشگاه‌ها به‌خوبی تبیین شود تا در جهت حذف آن و یا قرارگرفتن آن در مسیر درست، حرکت‌هایی صورت گیرد و ۵. از آنجاکه بسیاری از این مؤلفه‌های منفی، ریشه فرهنگی دارند و مقوله‌های فرهنگی، اساساً اکتسابی هستند، با آموزش صحیح از سطح مدارس تا دانشگاه‌ها می‌توان گام‌به‌گام زمینه‌های تغییر را در جامعه هدف در جهت توسعه‌یافتگی تقویت کرد؛ بنابراین رسالت معلمان و اساتید دانشگاه‌ها در این میان دوچندان خواهد بود.

منابع

- احمدیان، محمدعلی (۱۳۷۴). *جغرافیای شهرستان بیرجند*. مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- اختر، مژگان (۱۳۸۴). *سرزمین طلای سرخ*. تهران: شرکت طراحان آراندنگار.
- اودرخانی، مهدیه، پورقاسم میانجی، مهدی، و بهبهانی، زهرا (۱۳۹۲). نقش فرهنگ تعامل و همزیستی در ارتقای فرهنگ عمومی شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۳ تهران). در: مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار. به کوشش انجمن محیط زیست کومش ودانشگاه صنعت هوایی و قطب برنامه ریزی و توسعه پایدار دانشگاه تهران. تهران: دانشگاه تهران: ۱-۱۴.
- بابایی‌فرد، اسدالله (۱۳۸۹). *توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران*. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۷)، ۵۶-۷.
- برفی، محمد (۱۳۸۳). *سیمای شیخین در آینه شعر فارسی*. تهران: مؤلف.
- تقوایی، مسعود، قائدرحمتی، صفر (۱۳۸۵). تحلیل شاخص‌های توسعه فرهنگی استان‌های کشور. *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۴ (۷)، ۱۱۷-۱۳۲.
- تودارو، مایکل (۱۳۶۶). *توسعه اقتصادی در جهان سوم*. ترجمه غلامعلی فرجادی. تهران: سازمان برنامه و بودجه.
- حیدری، ایوب (۱۳۷۹). *ضعف فرهنگ اقتصادی و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه‌نیافته (با تأکید بر ایران)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی (تهران مرکز).
- زیاری، کرامت‌الله (۱۳۷۸). *اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای*. یزد: دانشگاه یزد.
- صباغ‌پور، علی‌اصغر (۱۳۸۵). *توسعه فرهنگی و ساختار فرهنگی ایران*. فصلنامه علمی راهبرد، ۱ (۴۲)، ۴۱-۶۵.
- گوهری‌پور، مرتضی (۱۳۸۸). *معنا و مفهوم فرهنگ عمومی در پرتو مفهوم جهان‌های ممکن*. نامه پژوهش فرهنگی، ۱۰ (۷)، ۱۳۷-۱۷۲.

- لفت‌ویچ، آدریان (۱۳۸۲). *دموکراسی و توسعه*. ترجمه احد علی‌قلیان و افشین خاکباز. تهران: طرح نو.
- محب حسینی، محدثه (۱۳۹۲). *نقش و جایگاه فرهنگ در توسعه پایدار*. تهران: انجمن انسان‌شناسی ایران.
- مستوفی، محمدبن نصر بن ابی بکر (۱۳۳۶). *نزهه القلوب*. به کوشش محمد دبیرسیاقی. تهران: دنیای کتاب.
- *مطالعات طرح آمایش سرزمین استان خراسان جنوبی*. (۱۳۹۴). بیرجند: استانداری خراسان جنوبی، معاونت توسعه، مدیریت و توسعه انسانی.
- مقتدایی، عباس، راعی، کبری (۱۳۹۲). *شورای فرهنگ عمومی و تأثیر مصوبه‌های آن بر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی*. *مطالعات فرهنگ ارتباطات*، ۱۴ (۵۵)، ۵۷-۹۳.
- موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۷۶). *فرهنگ عمومی، شیوه‌های به‌گشت*. *فرهنگ عمومی*، ۲۴ (۱۳)، ۱۰۶-۱۳۰.
- نقاش، سیدمیثم (۱۴۰۰). *بررسی عوامل مؤثر بر توسعه‌نیافتگی خراسان جنوبی (سال‌های مورد مطالعه: ۱۳۹۷-۱۳۸۳)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند.
- وثوقی، منصور، آرام، هاشم، و سلمانی، گودرز. (۱۳۹۱). *بررسی موانع ساختاری در جهت شکل‌گیری و ارتقای توسعه فرهنگی در ایران، چالش‌ها و راهکارها*. *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۴ (۳)، ۸۱-۹۶.
- Carmines, E., & D'Amico, N. (2015). The new look in political ideology research. *Annual Review of Political Science*, 18(1), 205-216.
- Clark, D. A. (2006). *The Elgar companion to development studies*. University of Manchester: Brooks World Poverty Institute.
- Collier, P. (2017). Culture, politics, and economic development. *Annual Review of Political Science*, 20(3), 111-125.
- Guiso, L., Paola, S., & Luigi, Z. (2006). Does culture affect economic outcomes? *Journal of Economic Perspectives*, 20(2), 23-48.
- Keller, H. (2020). Culture and social development. In *Oxford research encyclopedia of psychology*. Oxford University Press.

- Leftwich, A. (2003). *Democracy and development* (A. A. Qalian & A. Khakbaz, Trans.). New Design. (Original work published 2003).
- Lopez-Claros, A., & Perotti, V. (2014). *Does culture matter for development?* Policy Research Working Paper Series (No. 7092). The World Bank.
- Marana, M. (2010). Culture and development evolution and prospects. In M. Mancisidor, O. Andueza, T. Anuzita, L. Vega, M. Hernando, L. Moreno, N. Uribe & R. Iñiguez (Eds.), *UNESCO Etxea. Working Papers* (No. 1). UNESCO Center of the Basque Country.
- Oyekola, I. A. (2018). Culture and globalisation. In O. A. Ogunbameru, A. L. Adisa, & D. S. Adekeye (Eds.), *Cross-cultural management: A Multi-Disciplinary Approach* (pp. 81-102). Osun State: Obafemi Awolowo University Press.
- Raj, K. (2004). Is there really a relationship between culture and development. *Anthropologist*, 1(6), 37-43.
- Teng, F., Quoquab, F., Hussin, N., & Mohammad, J. (2016). Re-defining sustainable development values and its facets based on developing country perspective. *Journal of Advances in Humanities and Social Sciences*, 1(2), 1-13.
- Todaro, M. (1987). *Economic development in the third world*. (G. A. Farjadi, Trans. 5th ed.) Tehran: Publications of the Ministry of Planning and Budget.
- Vaggi, G. (2018). Towards a broader definition of development. In M. Nussbaum & C. Sunstein (Eds.), *The global justice reader* (pp. 25-49). New York: Springer.

